

DE SOCIOLOGISCHE BRIL

Boekbespreking

Hoe dingen mensen maken en andersom

Mark van Ostaijen

Erasmus Universiteit Rotterdam, Department of Public Administration and Sociology
vanostaijen@essb.eur.nl

Warna Oosterbaan (2021) *Het leven van dingen. Wat wij met dingen doen, en zij met ons*. Amsterdam: Atlas Contact. 296 pagina's, € 24,99, ISBN 9789045037233.

Dit boek vangt aan met de tamelijk trefzekere en tevens onschuldige vraag hoe het komt dat de sociologie vooral oog heeft voor mensen in plaats van dingen. Terwijl mensen dingen maken en dingen ook juist ons als mensen maken. Oosterbaan is geïnteresseerd in die relationaliteit en loodst de lezer op lichtvoetige maar sociologisch verantwoorde wijze langs de invloed die dingen op het menselijke leven hebben. In een aantekelijke en essayistische stijl, als postume hommage aan Bruno Latour, neemt hij je mee in zijn fascinatie voor dingen. Het boek is bovendien voor zowel vaksociologen als niet-sociologen zeer interessant, en dat is een bijzondere verdienste. Nu is het in bepaalde sociologische kringen, zoals binnen *Actor Network Theory* (ANT), al geruime tijd zeer geaccepteerd om *agency* toe te schrijven aan artefacten en materie, zoals niet-menselijke dieren en 'dingen'. De schitterende studies van Bruno Latour, maar ook John Law, Michel Callon, Annemarie Mol en Donna Haraway tonen de verwevenheid tussen dingen, de betekenissen die mensen daaraan geven en hoe de aanwezigheid van artefacten een performatieve werking kunnen hebben, mogelijkheidsvoorwaarde-scheppend en inperkend voor ons handelen. Zodoende niets nieuws onder de zon voor specialisten, maar binnen andere domeinen binnen de sociologie zijn dergelijke inzichten wellicht nog wat minder conventioneel. Daarom biedt dit boek een bijzondere meerwaarde, omdat het die inzichten voor een breed sociologisch en niet-sociologisch geïnvolveerd

---

publiek toegankelijk maakt. Dat is knap, want het is doorgaans lastig om een sociologische hiaat of blinde vlek ook voor een breed publiek interessant te maken. Dat doet Oosterbaan met verve. Hij gaat expliciet in op ANT, op Latour en op het voorbeeld van de altijd veel te grote hotelsleutel die hotelgasten meekrijgen, waarmee hoteliers willen voorkomen dat gasten die sleutel meenemen en verliezen. Het normaal vriendelijke verzoek om die sleutel weer te retourneren is *getransleerd*, dat wil zeggen, de sleutel heeft invloed binnen het netwerk van relaties waarbinnen deze is opgenomen. Het ding, de sleutel, heeft hiermee invloed op menselijk handelen. Het is deze methodische manier van kijken die Oosterbaan als leidraad heeft genomen om zijn dingensociologie op de lezer over te brengen. En dat levert een verrassend aanstekelijk boek op.

Via hoofdstukken met titels als ‘Verbonden’, ‘Smaak en stijl’, ‘Bakjes’, ‘Kwijt’ en ‘De goede vorm’, gaat Oosterbaan gedetailleerd in op waarom we dingen bewaren, wat het betekent om op te ruimen en schoon te maken en hoe dingen ons verbinden met onszelf en met elkaar. Wist u bijvoorbeeld dat uit Amerikaans onderzoek blijkt dat de gemiddelde mens per jaar tweeënhalve dag kwijt is met zoeken? En dat in een wereld van alomtegenwoordige zoekmachines. Daarnaast laat Oosterbaan bijvoorbeeld via het concept cultureel kapitaal en esthetische dispositie van Pierre Bourdieu zien hoe mensen dingen kunnen onderscheiden om vervolgens via dingen zichzelf via ‘de juiste smaak’ te onderscheiden van andere mensen. Het laat bovendien zien hoe mensen niet zonder dingen kunnen, hoe dingen niet zonder mensen kunnen en hoe dingen ook van elkaar afhankelijk zijn. Met deze vorm van *entanglement*, of verstrengeling, een begrip dat hij ontleent aan Ian Hodder, toont hij de onderlinge afhankelijkheden zoals van dingen aan dingen (zaklamp en een lantaarn) en mensen aan dingen (smartphones). Hij stut die verstrengeling onder meer met het heideggeriaanse onderscheid tussen dat wat ‘ter handen’ (functionele toepassing van dingen in de wereld) en dat wat ‘voorhanden’ is (wanneer dingen zich aan de wereld opdringen). En daarbij beschrijft Oosterbaan terloops: ‘dingen die kwijt zijn dringen zich op, terwijl ze er toch niet zijn’ (p. 148). Van ‘ter handen’ worden ze opeens ‘voorhanden’.

Zo weet het boek denkers met elkaar te verknopen die niet altijd vanzelfsprekend tot elkaar spreken. Het hoofdstuk over rotzooi deed me allengs denken aan noties van Mary Douglas over ‘matter out of place’ terwijl Oosterbaan ons in andere hoofdstukken op haast De Certeau-achtige wijze meeneemt op alledaagse etnografische observaties van onze huis-tuin-en-keukeninrichting. Want dingen hebben niet alleen gebruikswaarde maar ook signaalwaarde: ze drukken iets uit, willen iets zeggen. Of het nu de grote open ramen zijn van klassieke grachtengordelpanden, de symmetrische opstelling van de Nederlandse vensterbank of de bloempot op een buurtbankje: dingen spreken tot ons. Dat kan ervoor zorgen dat sommige dingen, dat kan een plant of een hondenmand zijn, een openbare of publieke ruimte tot een

---

‘affectieve’ of ‘parochiale’ ruimte maken. Dingen zorgen voor het toe-eigenen van bepaalde ruimten. Het doet denken aan hoe Motivaction de inrichting van huiskamerinterieurs weet te koppelen aan leefstijlprofielen, omdat die dingenwereld iets zou ‘zeggen’ over onze sociaal-culturele en sociaaleconomische status.

Daarnaast leert Oosterbaan ons met verwijzing naar George Herbert Mead dat hetgeen wat in het heden betekenis heeft voor ons, alleen die betekenis heeft omdat we tegelijkertijd ideeën hebben over het verleden of de toekomst. Zo kunnen dingen ‘emotionele lijm’ hebben omdat het vastzit aan herinneringen uit het verleden die we met het ding niet per se willen weggooien. Dingen representeren daarmee ook een affectieve kant. Liefhebbers van hotelkamers zullen dat herkennen aangezien hotelkamers door hun eenvormigheid en ongepersonaliseerde spullen niet terugspreeken. De dingen herinneren je aan niets, dat kan voor sommigen heerlijk zijn, maar na een lang verblijf in een hotelkamer kan die eenvormigheid ook gaan irriteren.

Het boek bevat naast een cultuuranalyse ook een cultuurkritiek. Oosterbaan stelt droogjes vast dat vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw er sprake is geweest van een verviervoudiging van koopwoningen in Nederland. Dat zorgde voor een enorme vlucht van doe-het-zelf-zaken, en daarmee ook naar meer zelfstandig bezit en meer eigen verantwoordelijkheid voor onderhoud. Die opmars van meer bezit, meer materie en dus meer dingen toont tevens een pregnant sociaal mechanisme: nieuwe mogelijkheden worden nieuwe noodzakelijkheden. Dat hebben we gezien met de introductie van wasmachine, auto, vaatwasser tot e-mail en nu Whatsapp. De *mogelijkheid* van iets wordt veelal na verloop van tijd een sociaal imperatief, een *noodzakelijkheid* waar nauwelijks meer aan valt te ontkomen. En dat zorgt uiteindelijk voor een consumentenparadijs, een wereld waarin we vooral te veel dingen hebben. Zodoende houdt Oosterbaan uiteindelijk een pleidooi voor een nieuw materialisme, waarbij we ons op een meer duurzame manier tot het huidige systeem van creatieve destructie zouden moeten verhouden. We zouden er, aldus Oosterbaan, goed aan doen om ons op een meer langdurige en dus duurzame manier aan dingen te hechten.

Het is dus een vrij rijk boek. Dat komt ook door de prachtige foto’s die een extra ingang tot de vormelijkheid van de dingenwereld bieden en context geven aan dingen die worden beschreven, maar ook een eigenstandig perspectief bieden. Dit toont vooral hoe fotografie niet alleen ondersteunend maar ook verdiepend kan werken bij het verdichten van een verrassend perspectief. Ten slotte zijn de literatuursuggesties en bronverwijzingen als een geannoteerde bibliografie niet louter opgenomen ter verantwoording, maar vooral ter verdieping en om verder te lezen. Niet verwonderlijk heeft dit boek de *Sociologische Bril* gewonnen, de prijs (een kunstwerk en een cheque van € 2500,-) voor het beste publiek-sociologische boek. Dat is ook de aanleiding om dit boek voor *Tijdschrift Sociologie* binnen deze rubriek te recenseren door de juryvoorzitter van deze Bril.

Toch bleef ik met een klein ongenoegen zitten. Want alhoewel ‘we’ inderdaad leven in een consumentenparadijs, dragen ‘we’ niet allemaal evenredig bij aan die verdingelijking van de wereld. Juist hier was wat klassenkritiek of scherpte richting een kleine vermogende minderheid op z’n plaats geweest. Daarnaast had het boek wat meer ruimte in kunnen bouwen om stil te staan bij het onderscheid tussen dingen en mensen, of hoe we in dit perspectief dan bijvoorbeeld (niet-menselijke) dieren moeten zien. Ondanks een korte passage over animisme, blijven deze onderscheidingen als zodanig onbereflecteerd. Want zorgt de moderniteit of het laatkapitalisme er niet juist ook voor dat we (menselijke) dieren in steeds grotere mate als dingen, als producten of zelfs als wegwerpproducten beschouwen? Wat betekent die verdingelijking voor onze relaties en instituties en voor de betekenis die we hechten aan niet-dingen? Bovendien vraag ik me na het lezen van dit boek af welke mal of ‘grondvorm’ (prachtig concept) iets zegt over de ding-status in onze moderne cultuur? Of is niet zozeer een ding maar vooral de continue zoektocht naar meer dingen typerend voor moderne mensen? Wellicht vormt daarmee vooral het zoeken naar dingen de grondvorm van onze cultuur.

Het zijn enkele kritische overdenkingen die vooral laten zien dat dit boek stemt tot nadenken. Het zijn voetnoten bij een bijzonder geslaagd boek dat dus zowel voor vaksociologen als voor een breder publiek toegankelijk en interessant is. Na het lezen van dit boek kijk je voor altijd anders naar het leven, de leeftijd en de geleefde realiteit van dingen. En de dingen wellicht ook naar jou.

Over de auteur

Mark van Ostaijen is als bestuurssocioloog verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en Managing Director van het Leiden-Delft-Erasmus Centre Governance of Migration and Diversity.